

«Ens falta una bona dosi de confiança en la gent jove»

Óscar Mateos, autor del quadern de Cristianisme i Justícia «El shock pandèmic»

Óscar Mateos és professor de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna (Universitat Ramon Llull).

Quan la crisi del Covid hagi passat, molts tindrem la temptació de voler recuperar la nostra forma de vida allà mateix on l'havíem deixada, com si la pandèmia només hagués estat un enorme parèntesi. Per contra, Óscar Mateos, autor del quadern de Cristianisme i Justícia *El shock pandèmic*, ens interpel·la amb un diagnòstic descarnat del present, caracteritzat per tres grans crisis (democràtica, social i climàtica), i en la necessitat d'establir un nou contracte social per encarar un futur més esperançador. També ens alerta que en aquest contracte social els joves han de ser protagonistes, perquè el que està en joc és el seu present i sobretot el seu futur. Óscar Mateos és professor de relacions internacionals i coordinador de GLOBALCODES de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna (Universitat Ramon Llull).

Protestes com les que va haver-hi arran de l'empresonament del raper Pablo Hasél encenen totes les alarmes, sobretot quan deriven en actes de violència. Més enllà del fet conjuntural, palesen un component de fort malestar juvenil?

El punt d'inflexió és la crisi financera del 2008 i les seves conseqüències. A partir d'aleshores es va confi-

«L'ascensor social comença a col·lapsar amb el creixement de la precarietat, l'impacte del neoliberalisme i les conseqüències de la globalització»

«És central corresponsabilitzar la gent més jove de pensar els problemes del present i els escenaris de futur, tot evitant una visió adultocèntrica»

gurant un gran malestar social que té un component jove molt important. Ho veiem en les primaveres àrabs o en el moviment del 15-M. Eslògans com «Joventut sense futur» ja ens venien alertant del no-compliment d'un relat que s'havia construït envers aquesta generació nascuda a partir dels anys vuitanta. El relat que la família els havia construït era el de l'ascensor social, és a dir, que si estudiaven molt, tindrien unes condicions de vida i unes expectatives millors que les dels seus pares. Però aquest ascensor social comença a col·lapsar amb el creixement de la precarietat, l'impacte del neoliberalisme i les conseqüències de la globalització. La precarietat impacta no únicament en les expectatives professionals, sinó també en aspectes com l'habitatge o la possibilitat d'emancipació i de tenir un projecte autònom i familiar, que esdevenen una quimera. Per tant, en les manifestacions dels deu darrers anys, tenim dos nivells de protesta: d'una banda, els més immediats, que tenen a veure amb la protesta en si mateixa, com l'empresonament d'algú o la repressió policial; de l'altra, elements molt més estructurals de neguit, d'incertesa, de manca d'expectatives i, en el fons, de manca d'horitzons vitals.

Quina és la resposta dels joves a aquesta realitat tan descarnada?

Hi veiem, d'una banda, un relat combatiu, que intenta posar de manifest les contradiccions del sistema, el que no funciona i el que cal fer per redreçar-ho. És un discurs més social i polititzat, que intenta construir alternatives. Però, de l'altra, hi veiem un discurs en paral·lel que està donant cada cop més ales a un cert nihilisme social. En el fons, aquest nihilisme social el que nega és la possibilitat de qualsevol contracte social o de reconèixer i legitimar els actors i les institucions que configuren la nostra societat. Per exemple, posa en qüestionament l'ordre democràtic actual. *The Economist* porta dos anys registrant els pitjors índexs de percepció social sobre les democràcies en els darrers 40 anys.

És un nihilisme perillós, en el sentit que és castrador de canvis socials?

Efectivament. El nihilisme s'aferra al curterminisme, no està interessat a polititzar la cerca d'alternatives davant del que no funciona, i el que fa moltes vegades és construir relats molt simplistes. És aquesta onada que estem veient de populisme d'extrema dreta. Si ens fixem en el cas espanyol, el sector jove, de 18 a 25 anys, és un important votant de l'ex-

trema dreta. El nihilisme caricaturitza el possible diagnòstic de la realitat, el despolititza i planteja solucions simplistes, com posar fi a les institucions i l'ordre democràtic, alhora que cerca bocs expiatoris i dona ales a una deriva autocràtica. Són relats simples que permeten entendre què està passant però que no construeixen cap horitzó en clau de contracte social ni de convivència, sinó que encara acaben fent més disruptiva la sortida. Al mateix temps, està emergint una generació de gent jove que sí que pren consciència dels problemes climàtics, polítics, democràtics i socials. Qui lidera les manifestacions dels *Fridays for Future* o les protestes feministes són gent molt jove.

Com podem encoratjar aquesta presa de consciència i aquesta sortida més polititzada?

Dos elements són clau per encoratjar aquest perfil: d'una banda, donar espais on conscienciar-se, formar-se i reflexionar sobre els problemes del present; aprofitar la Universitat i les classes no per convertir-les en un espai merament tècnic, de reproducció d'idees, sinó per entre tots pensar què ens està passant, d'on venim i posar en diàleg la pluralitat de visions, perquè és evident que el diagnòstic és plural i pot tenir matisos diferents. I d'altra banda, incentivar el compromís en qualsevol tipus d'espai: associació d'estudiants, de veïns, voluntariat en una organització de barri, en un moviment cristià... Tots aquests espais alimenten l'empatia, la consciència d'un projecte col·lectiu i social, i en el fons ens ajuden a pensar les alternatives del futur per construir una societat més justa, sostenible i vivible.

Nou contracte social

Com fer els joves protagonistes de l'establiment d'un nou contracte social?

Aquest és el gran repte. És central corresponsabilitzar la gent més jove de pensar els problemes del present i els escenaris de futur, tot evitant una visió adultocèntrica. És un repte que jo me'l poso en primera persona. Ara que a la Universitat Ramon Llull volem implementar i desenvolupar els disset objectius de desenvolupament sostenible de l'Agenda 2030, moltes vegades la temptació és actuar de dalt a baix, a partir del professorat, del personal administratiu i de serveis, obviant els actors més importants en aquest escenari, que són els estudiants. De vegades pen-

sem que no estan prou preparats, que les seves reflexions o propostes poden pecar d'una certa ingenuïtat. Seria un error descomunal perquè, en el fons, el que els joves estan esperant és ser precisament corresponsables d'aquest pensar el present i el futur. Ens falta una bona dosi de confiança en la gent jove, que sempre diem que són els més preparats de la història, però alhora estan sent molt més exclosos i menystinguts que en altres moments. Encara més en una conjuntura com l'actual amb una generació del *baby boom* que està fent de tap d'una transició generacional en molts espais, també en el de repensar els problemes del present i els escenaris del futur.

Quines són les clàusules imprescindibles que ha de contenir un nou contracte social?

La nostra realitat avui es caracteritza per tres grans crisis que coincideixen en el temps i que són d'una gran envergadura: social de les desigualtats; política de l'erosió democràtica, i climàtica. Per tant, l'equitat, la democratització i la sostenibilitat són els tres pilars del nou contracte social. Després, evidentment, cadascun d'aquests tres pilars té una concreció complexa i un seguit de ramificacions i de qüestions concretes

«Qui no entengui que el que hi ha sota els nostres peus és un gran terratrèmol quedarà desfasat en la configuració del futur que estem construint»

Els joves demanen més protagonisme i que la seva veu sigui escoltada.

«El papa Francesc s'ha convertit en una figura de primer nivell en la discussió dels grans reptes de present i de futur de la humanitat»

que s'estan debatent des de fa molt de temps, com són la renda bàsica, la nostra relació amb el planeta o el debat sobre el decreixement. D'altra banda, quan pensem en el contracte social que es va establir la segona meitat del segle XX, després de la Segona Guerra Mundial, i que va posar els fonaments dels quaranta anys següents, és evident que en aquell moment tenia un component molt nacional. Avui dia és evidentíssim que el contracte social ha de tenir un doble nivell: una dimensió local o nacional, de les coses que afecten la gent en el dia a dia, però cada vegada més una tendència a la governança global, on aquest contracte social també sigui monitoritzat i apuntalat des de mecanismes internacionals. Un exemple és l'Acord pel Clima de París del 2015. Una de les qüestions que la pandèmia posa de manifest és la nostra interdependència i, per tant, cal constatar una vegada més que si no ens salvem tots, no se salva ningú.

Protagonisme en l'Església

Aquest protagonisme dels joves ha d'afectar tota la societat, també l'Església?

Sens dubte. El que bufa des de fa temps són molts vents de canvi. És veritat que les institucions es poden sentir qüestionades i que pot haver-hi tensions i reticències a canviar les coses. Dit això, qui no es mogui i no entengui que el que hi ha sota els nostres peus és un gran terratrèmol (amb una triple dimensió social, política i econòmica) quedarà absolutament desfasat en la configuració del futur que entre tots estem construint. Som en un moment de crisi de civilització, que té símptomes múltiples. És molt necessari que les institucions no tinguin una actitud desconfiada o d'autodefensa, sinó que, amb tota la distància que hagin de prendre respecte de cada canvi o transformació, escoltin, dialoguin i tractin de reflexionar i d'aportar-hi el seu punt de vista.

Quina aportació poden fer les religions, i en concret el cristianisme, en la construcció de l'«espeleologia de l'esperança» que esmenta al quadern *El shock pandèmic*?

L'«espeleologia de l'esperança», que és una idea del professor de Filosofia Santiago Villamayor, evoca la imatge d'una cova fosca, amb un terreny rel·liscós, on és difícil moure'ns. Per tant, d'alguna manera representa aquest moment d'enormes desafiaments, de moltes preguntes i poques respostes.

És una idea, d'altra banda, que evita que caiguem en el discurs del nihilisme social, de pensar que en el fons la humanitat som el virus i, per tant, el problema. La humanitat és capaç del pitjor, però també del millor. El millor i el pitjor de la humanitat és una experiència social, que es pot construir i que, per tant, l'hem de fer positiva. Per això, l'espeleologia de l'esperança, enmig de la penombra, ens permet encendre la llanterna per tractar d'anar divisant aquells elements que ens ajudin a sortir d'aquest moment tan complex en què som. D'altra banda, les tradicions religioses tenen valors, debats i reflexions que ens poden ajudar a reconstruir la nova ètica de l'era postpandèmica que necessitem per fer front a les grans crisis política, social i climàtica. Des de l'inici del seu pontificat, el papa Francesc s'ha convertit en una figura de primer nivell en la discussió dels grans reptes de present i de futur de la humanitat. És molt destacable que en un moment de crisi de referents i de discursos, l'Església catòlica tinguem una persona de referència, dialogant, que aporta elements molt de fons, des de la visió de l'evangeli, per tractar de gestionar i abordar els grans problemes globals. Tenim un actiu que hem de saber posar en valor i valorar.

Yayo Herrera ens proposa viure un minut de lucidesa. Què li diu el seu minut de lucidesa?

El minut de lucidesa pot ser una finestra d'oportunitat per adonar-nos de les contradiccions i els elements nuclears d'aquesta crisi de civilització. Novament, podem mirar el minut de lucidesa des del pessimisme, pensant que en el fons no canviarem res, tornarem a la vella normalitat, consumirem com ho fèiem. Aquesta visió és la de l'orquestra del Titanic que continua tocant mentre el vaixell s'enfonsa. Per contra, segurament aquest minut de lucidesa sí que està canviant moltes consciències, és a dir, gent jove, o no tan jove, que s'adona que el rumb que seguïem a nivell personal i social no és l'adequat, que hi ha un seguit de límits i línies vermelles que tant el planeta com la nostra ètica necessita reconsiderar. Jo no menystindria aquest efecte de la pandèmia en moltíssima gent, perquè, si no, és caure novament en el nihilisme que en el fons els humans som el virus, el problema, i que, per tant, ja estem menjats pels valors i contravalors que el capitalisme, antropològicament, ens ha generat. Aquest *Homo economicus*, que només anhela consumir i passar-s'ho bé. La pandèmia pot ser un punt d'inflexió per a molta gent.